

Vattenförvaltningen och fiskevårdsområdet

EU:s ramdirektiv för vatten påverkar fiskevården och fiskevårdsområdena kan påverka vattenförvaltningen

fiskevattenägarna
Sveriges fiskevattenägareförbund

Underifrånperspektiv i vattenförvaltningen

Underifrånperspektiv är en utgångspunkt i EU:s ramdirektiv för vatten. När svenska myndigheter redovisar till EU hur det går med vattenförvaltningen, så ska redovisningen innehålla en särskild beskrivning av hur samverkan fungerar.

De över hundra vattenråd som redan bildats runt om i landet ska inte vara en arena enbart för myndigheter och kommuner.

För fiskevattenägare och fiskevårdsområdesföreningar är det därför både en rättighet och en skyldighet att engagera sig i vattenrådets arbete. Fiskevattenägarna kan tillföra värdefull kunskap som inte finns att hämta någon annanstans. De kan också ge synpunkter som gör en åtgärd ännu mer ändamålsenlig och nyttig för vattenmiljön och för fiskevården.

Fiskevattenägarförnuft gynnar vattenförvaltningsarbetet.

Sveriges fiskevattenägareförbund har de senaste åren samverkat med Havs- och vattenmyndigheten för att ta fram väglednings- och inspirationsmaterial, bland annat om att bilda fiskevårdsområden och om praktisk fiskevård. Vi har också tagit fram ett nytt utbildningsmaterial för fisketillsynsmän.

Nu har vi också producerat föreliggande skrift ”Vattenförvaltningen och fiskevårdsområdet”. Avsikten är att underlätta samverkan mellan myndigheter, kommuner, vattenråd och fiskevårdsområdesföreningar.

Sveriges fiskevattenägareförbund är intresseorganisation för fiskevattenägare och fiskevårdsområdesföreningar. Ett fiskevårdsområde är per definition en sammanslutning av samtliga fiskerättsägare inom det geografiska vattenområdet.

All fiskerätt som ligger innanför gränsen mot allmänt vatten i havet och de stora sjöarna är enskild. I vattendragen och i över 90 000 sjöar är fiskerätten enskild. Rätten är i huvudsak knuten till jord- och skogsbruksfastigheter. Fiskevattnen är därmed landsbygdens och fastigheternas tredje resurs efter skogen och odlingsmarken. Fiskevattenägarna har rättighet och skyldighet att förvalta och nyttja sina vatten på ett ansvarsfullt och uthålligt sätt.

I det ansvaret ingår att ta aktiv del i den vattenförvaltning som fått en ny dimension genom EU:s ramdirektiv för vatten.

Den här skriften har medfinansierats av Havs- och vattenmyndigheten via anslaget 1:11 – Åtgärder för havs- och vattenmiljö.

Thomas Lennartsson

Sveriges fiskevattenägareförbund

Vattenförvaltningen och fiskevårdsområdet har producerats av Sveriges fiskevattenägareförbund.

Produktionen har medfinansierats av Havs- och vattenmyndigheten genom anslaget 1:11 – Åtgärder för havs- och vattenmiljö.

Publicerad i januari 2018.

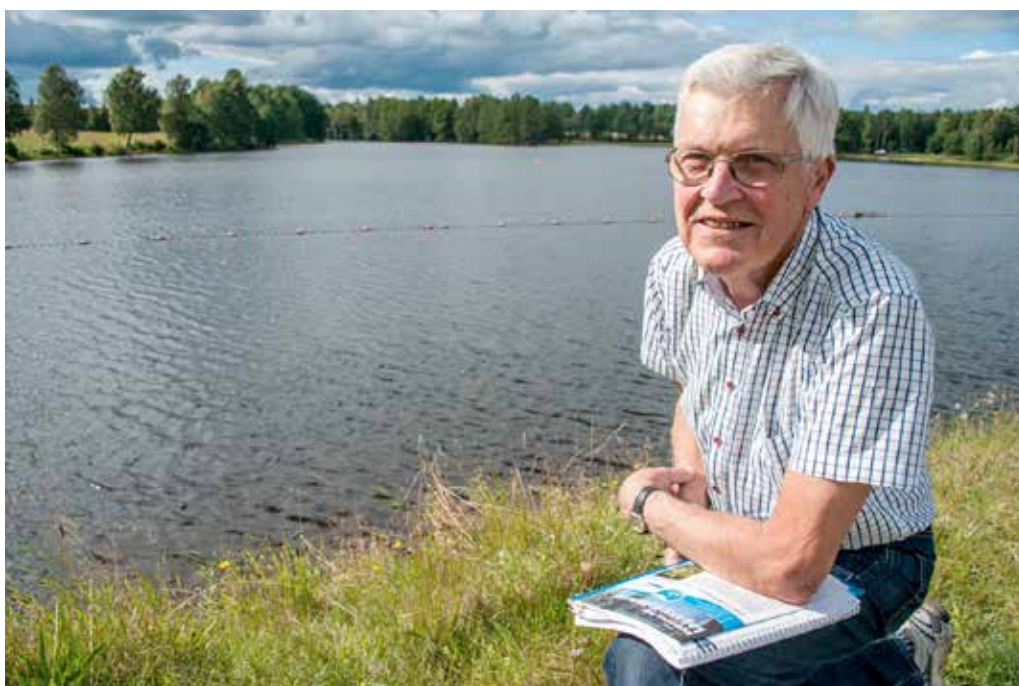
Produktion, text och foto: Lars Krögerström, Vetenskapsjournalisterna

Grafisk form: Cecilia Witt-Brattström

Innehåll

Underifrånperspektiv i vattenförvaltningen	2
Nils-Erik engagerade sig tidigt i Lagans vattenråd	4–7
<i>EU:s ramdirektiv för vatten</i>	<i>4–7</i>
I Kävlingeån samverkar fvof och vattenrådet	8–11
<i>Vattenråden är lokala känslspröt</i>	<i>8–10</i>
Katarina Vartia arbetar för mer demokrati i vattenförvaltningen	12–14
Vattenkampen: Konstsnö eller öringrom	15–17
<i>Fiskerätten ger försörjning</i>	<i>15–17</i>
Vattenförvaltningens sexårscykel	18–26
<i>Myndigheterna i vattenförvaltningen</i>	<i>19–26</i>
Lisa Lundstedt är chef för en vattenmyndighet	27–30
Karin de Beer arbetar på Länsstyrelsens beredningssekretariat	31–33
Ingela Danielsson är kommunekolog	34–36
VISS – databasen där du hittar (nästan) allt	37–39
Här söker du mer information	40

FISKEVATTENÄGARE TIDIGT MED I LAGANS VATTENRÅD – Vattenråden ger oss inflytande

– Det var många som inte förstod vad jag pratade om när jag började agitera för att fiskevattenägarna skulle engagera sig i vattenråden, säger Nils-Erik Linnér. Han är själv sekreterare och kassör i Lagans vattenråd.

När Nils-Erik Linnér började prata om de nya vattenrådets betydelse, inför andra fiskerättsägare redan i början av 2000-talet, var det inte många som förstod vad han menade.

Sakta men säkert börjar nu verkligheten komma ikapp. Begreppet vattenråd har blivit lite min-

dre abstrakt än det var för tio år sedan.

– För oss fiskevattenägare är vattenråden bästa sättet att få inflytande över förvaltningen av våra egna vatten, säger Nisse Linnér. Fler fiskevårdsområdesföreningar borde engagera sig och ta plats i vattenrådets arbete. ►

RAMDIREKTIVETS MÅL : RENT VATTEN MED GOD KVALITET

EU:s ramdirektiv för vatten sätter upp mål och gränser för vattenkvalitet och tillgång på vatten i medlemsländerna. Syftet är att trygga den långsiktiga vattenförsörjningen för människor och miljö i hela unionen. Direktivet har samtidigt drivit fram en ny struktur för förvaltning av vatten, och det har bildats nya myndigheter. Lokalt engagemang och lokal delaktighet har blivit nyckelbegrepp. Fiskevårdsområdesföreningar (fvof) och fiskevattenägare inbjuds att delta.

– FRÅN BÖRJAN VAR EU inriktat på att införa en långt gående detaljreglering och detaljstyrning av vattenförvaltningen, säger Björn Sjöberg, avdelningschef på Havs- och vattenmyndigheten. Frågorna om tillgång på vatten och vattenkvalitet var svåröverskådliga inom unionens medlemsländer. ►

Nils-Erik Linnér, tidigare ordförande i både Bolmens fvf och Kronobergs läns fiskevattenägareförbund, är idag både kassör och sekreterare i Lagans vattenråd.

Lagans källflöden ligger långt uppe i norra Småland. Ån samlar upp vatten på sin väg mot sydväst och vid mynningen i Laholm i södra Halland har Lagan ett medelvattenflöde på 58 000 liter i sekunden.

– Det är mycket vatten, konstaterar Nils-Erik Linnér.

Många tusen fiskevattenägare äger vatten och fiskerätt i Lagans avrinningsområde.

– Det är deras fiskevatten och produktionsmedel som nu påverkas av EU:s vattendirektiv, och det är framför allt genom vattenråden man kan få inflytande över förvaltningen, kvalitetsmålen och åtgärder i avrinningsområdets olika delar.

Nils-Erik Linnér var under flera år ordförande i Bolmens fiskevårdsområdesförening. Som fiskerättsägare var han även ordförande i Kronobergs läns fiskevattenägareförbund som ingår i Sveriges fiskevattenägareförbund.

Tidigt engagerad

EU:s ramdirektiv för vatten antogs år 2000 och Sverige började anpassa sin lagstiftning år 2004. Redan några år senare började Nisse Linnér engagera sig i Lagans vattenråd.

Lagans vattenråd bildades på initiativ av det gamla vattenvårdsförbundet. Vattenvårdsförbundet ansvarade i huvudsak för kvalitetskontrollen av Lagans vatten och bestod av kommuner, industrier och andra "förorenare" längs vattendraget. Några fvf var med som medlemmar i vattenvårdsförbundet, men inflytandet var begränsat.

– Man ville omvandla det gamla vattenvårdsförbundet så att det bättre skulle passa in i modellen

för EU:s vattendirektiv. Samtidigt vidgades basen för delaktighet i vattenvårdsarbetet.

2006 tillsattes en arbetsgrupp och i den tog Nils-Erik Linnér plats som representant för fisket och fiskevattenägarna.

– Vattenrådets roll och uppgifter var för viktiga för att "släppa" till myndigheter, företag och andra intressen.

Lagans vattenråd bildades 2007.

– Det kan förekomma olika uppfattningar om hur man ska prioritera mål och åtgärder i vattenförvaltningen och då måste vi fiskevattenägare bevaka våra intressen.

Kassör och sekreterare

Nils-Erik löpte linan ut och nu sitter han alltså som kassör och sekreterare i Lagans vattenråd.

Styrelsen består av elva personer varav sex av ledamöterna representerar olika kommuner.

– Kommunerna har alltså majoritet i Lagans vattenråd.

Övriga i styrelsen representerar näringslivet på olika sätt, både kraftindustrin, skogsbruket och LRF finns med.

Nio fiskevårdsområden och två företag med fiskebaserad verksamhet har anslutit sig som medlemmar i vattenrådet,

– I vårt fall tog vattenrådet över flera uppgifter från det gamla Vattenvårdsförbundet. Därmed tog vi också över ansvaret för recipientkontrollen och provtagningar som omsätter ungefär en miljon kronor om året.

Recipientkontroll och provtagning är dock inte alls någon obligatorisk uppgift för ett vattenråd, ibland kan det till och med vara en fördel att skilja på uppgifterna.

– Några fiskevårdsområdesföreningar var medlemmar i det gamla vattenvårdsförbundet, men ►

► Ramdirektivets mål

► – Men istället för att detaljreglera vattenförvaltningen upprättade EU ett ramdirektiv, "Ramdirektivet för vatten". Direktivet sätter upp långsiktiga mål för vattenförvaltningen. Medlemsländerna ska sedan fortlöpande redovisa hur man arbetar och hur långt man kommit med att nå målen.

Vattendirektivet påverkar förvaltningen av vatten på alla administrativa nivåer, från statliga myndigheter ner till enskilda vattenägare och fiske-

rättsägare. Den allt hårdare dragkampen om vattenresursen förutsätter att alla som har anspråk på att nyttja vattnet aktiverar sig och kan samverka om hur resursen ska fördelas. Nya myndigheter och nya samverkansformer har uppstått som en direkt följd av vattendirektivet.

Anpassa lagstiftningen

EU:s ramdirektiv för vatten (2000/60/EG) antogs år 2000. Sverige började

anpassa sin lagstiftning 2004, bland annat genom 5 kap miljöbalken, förordningen (2004:660) om förvaltning av kvaliteten på vattenmiljön och förordningen (2007:825) med instruktion till länsstyrelserna.

För att genomföra vattendirektivet skapades fem nya regionala vattenmyndigheter. De är knutna till länsstyrelserna i Luleå, Härnösand, Västerås, Kalmar och Göteborg. Vattenmyndigheterna har ansvar för var sitt ►

Fiskevård och vattenförvaltning har mycket gemensamt.

– Att delta i vattenrådets arbete ökar inflytandet för fiskevårdsområdesföreningar och fiskevattenägare, säger Nils-Erik Linnér.

► inflytandet var marginellt. Nu kan vi vara med och påverka prioriteringar av åtgärder för att förbättra vattenkvaliteten.

Övergödning och vattenkraft

– I nedre delen av vattensystemet är övergödningen en viktig fråga. Vattenkraftens miljöansvar, påver-

kan från torvtäkter och annan industriell verksamhet, och saneringar av bottensediment, är frågor där det kan finnas särskilda synpunkter på prioriteringar för att ta tillvara fiskets och fiskevattnens intressen.

Konkret kan det handla om vilka saneringar som ska genomföras först, vilka vandringsvägar som ►

► Ramdirektivets mål

► vattendistrikt: Bottenviken, Bottenhavet, Norra Östersjön, Södra Östersjön och Västerhavet.

– Vattenmyndigheterna är egentligen en ganska osvensk konstruktion, säger Björn Sjöberg. Ibland upplevs det som att vattenmyndigheterna och länsstyrelserna sitter på "samma stolar" och har samma uppgifter. För- och nackdelar med att ha särskilda vattenmyndigheter är en pågående diskussion.

Utfärdar föreskrifter

Övergripande statlig myndighet för svensk vattenförvaltning är Havs- och vattenmyndigheten, vars uppgift är att utfärda föreskrifter för regionala myndigheter och att ansvara för att vattenmyndigheterna rapporterar till EU om det löpande arbetet med vattendirektivet.

Den fortlöpande vattenförvaltningen bedrivs i olika steg, som återkommande bildar sexåriga förvaltningscykler.

Innevarande förvaltningscykel ska avslutas och redovisas 2021. Tidigare cykler har avslutats 2009 och 2015. År 2027 ska EU:s vattendirektiv (helst) vara genomfört fullt ut och omfatta samtliga ytvattenförekomster inom unionen.

– En allmän bedömning är att tidplanen är en aning optimistisk, säger Björn Sjöberg. Det tar nog betydligt längre tid och kommer att kräva fler förvaltningscykler för att genomföra de åtgärder som krävs för att nå miljö- ►

► är viktigast att bygga eller öppna och vilka andra åtgärder som bör prioriteras för fiskets och fiskevårdens skull.

– Fiskevattenägarna bör av egenintresse hålla sig informerade om vattenmyndigheternas miljökvalitetsmål och åtgärdsprogram och det gör man bäst genom att vara med i vattenråden.

Ändå är intresset fortfarande tämligen svalt bland fiskerättsägare och fiskevårdsområden, trots att det räcker med att ringa eller maila och ”räcka upp handen” för att få bli medlem.

En handfull aktiva

Av de drygt 50 fiskevårdsområden som ligger inom Lagans avrinningsområde deltar inte mer än en handfull föreningar regelbundet i vattenrådets verksamhet. Vattenrådets nyhetsbrev har ungefär 400 adresser på sändlistan, vilket gott kunde vara tiofalt. Var och en är förstås fri att ta del av informationen från vattenrådet, men möjligheten att ha synpunkter och att ge information utnyttjas dåligt.

Lagans vattenråd tar idag en avgift på 600 kronor från de föreningar som är medlemmar. Kommuner, kraftbolag och större företag betalar en högre avgift (utöver avgifterna för recipientkontrollen som betalas av förorenande kommuner och industrier). Sammanlagt har vattenrådet intäkter från medlemsavgifterna på 152 000 kronor. Därtill kommer ett årligt statsbidrag på 80 000 kronor. Pengarna går till möten och lokal samverkan, administration, information och evenemang. Vattenrådets nyhetsblad kommer ut två gånger om året.

Från Bolmens utlopp går idag en stor kulvert för transport av dricksvatten till Skåne. Och i framtiden kanske stora delar av norra Tyskland vill hämta sitt vatten från Sverige.

– Än så länge är det ingen öppen intressekonflikt om hur vattnet ska användas. Men det gäller att

Lagan mynnar i Laholm, där fisket är mycket populärt.

engagera sig för sina fiskevatten innan det är sent, säger Nils-Erik Linnér. Och framför allt behövs goda idéer och lokal kunskap om hur vi ska utveckla och förbättra våra vatten. ■

► Ramdirektivets mål

► kvalitetsnormerna och uppnå minst god status för alla vattenförekomster.

Vatten kartläggs

Första steget i den sexåriga förvaltningscykeln innebär att alla vattenförekomster kartläggs utifrån befintliga kunskaper. Därefter görs en statusklassning utifrån vattnets

kvalitet och påverkansgrad och sedan fastställs miljökvalitetsnormer och vilka åtgärder som behöver och är möjliga att genomföra för att nå minst god status. Förvaltningsplaner och samverkansformer upprättas och åtgärderna genomförs.

Slutligen rapporteras förvaltningscykelns resultat till EU.

En viktig del av vattenförvaltning-

en är att det bildas lokala vattenråd. Vattenråden utgör samverkansorgan för enskilda vattendrag, delavrinningsområden eller avrinningsområden med gemensam vattenhushållning.

Fisket och fiskeförvaltningen är en del av vattenförvaltningen. Fiskevattenägarna bör följaktligen vara representerade i vattenråden. ■

FISKEVÅRD OCH VATTENFÖRVALTNING I KÄVLINGEÅN

Vattenråd och fvof samverkar nära

Lennart Bengtsson är ordförande i Kävlingeåns-Löddeåns fiskevårdsområdesförening. Jonas Johansson är kommundiensteman och samordnare för vattenrådets vattenvårdsprogram. Anders Eklöv är fiskevårdsexpert och sitter med i styrelsen för både vattenrådet och fvof.

Kävlingeåns vattenråd och Kävlingeåns-Löddeåns fiskevårdsområde har kommit nära varandra.

Vattenrådet disponerar cirka fyra miljoner kronor om året. Pengarna kommer från sju av de åtta kommuner som är medlemmar i Kävlingeåns vattenråd.

– Våra synpunkter på vattenförvaltningen har betydelse för hur pengarna används, säger Lennart Bengtsson, ordförande i Kävlingeåns-Löddeåns fiskevårdsområdesförening. ►

VATTENRÅDEN ÄR LOKALA KÄNSELSPRÖT

Vattenråden ska fungera som lokala känselspröt för modern vattenförvaltning enligt EU:s vattendirektiv. Vem som helst kan ta initiativ till att bilda ett vattenråd.

ANSÖKAN OM ATT BILDA ett vattenråd lämnas till vattenmyndigheten för det distrikt där det aktuella vattnet

finns. Ansökan ska innehålla grundläggande uppgifter om organisation, mål med verksamheten och handlingsplan. Vattenrådets område ska beskrivas, liksom vilka aktörer som har för avsikt att vara med från början.

Vattenrådet är en frivillig sammanlutning av allehanda intressenter

som vill delta i vattenförvaltningen. Vattenrådet har ingen beslutanderätt men ett medlemskap innebär att man får information om åtgärdsprogram och förvaltningsplaner och att man kan vara med och påverka åtgärder och prioriteringar.

Kommuner, kraftbolag, industrier och andra företag är exempel ►

Numera kan havsöringen vandra upp 35 kilometer i Kävlingeån. Flera projekt som gynnar både vattenvården och fiskevården är på gång.

Kävlingeån och dess biflöden rinner genom nio kommuner, varav åtta är med i vattenrådet. Med skånska mått har ån ett stort avrinningsområde, där Vombsjön är centralpunkt och största sjö. Strax innan Kävlingeån rinner ut i Lommabukten mellan Landskrona och Malmö byter den namn till Lödde å.

Fishevårdsområdet bildades 1989 och har sedan dess arbetat oförtrutet med att förbättra vandringsvägar och fiskbiotoper i ån och dess förgreningar som ringlar sig över den sydsånska slätten.

Numera kan havsöringen under gynnsamma omständigheter vandra mer än 35 kilometer upp i ån, och det händer även att en och annan lax hittar upp i vattendraget. Men det finns fortfarande flera partiella vandringshinder som tidvis begränsar havsöringens vandring och som helt eller delvis hindrar andra arter från att röra sig fritt längs Kävlingeån.

Viktig kvarn

Fishevårdskonsult Anders Eklöv bor vid Håstad Mölla norr om Lund, där delar av ån bokstavligen ►

► Vattenråden

► på intressenter i vattenråden. För markägare, vattenägare och fiskerättsägare är vattenråden den naturliga mötesplatsen för att ta del av processerna i vattenförvaltningen.

Styrelsen speglar intressen

Vattenråden utser en styrelse, eller styrgrupp, som bör spegla de olika

intressena. Ofta har kommunerna ledande poster i styrgrupperna, men det förekommer vattenråd där det inte finns med någon kommun i styrgruppen.

Vattenråden kan välja olika slags föreningsformer; det viktiga är att ingen intressent utesluts från att vara med.

Vattenråden har kostnader för

administration, information och sammankomster. Det finns vattenråd som sköter recipientkontroll och provtagningar av vattenkvaliteten, och i vissa fall finns en budget för eget vattenvårdsarbete.

Vattenrådets administration kan finansieras genom ett årligt bidrag ur havsmiljöslaget från HaV via de ►

Ett omlöp förbi ett vandringshinder kan gynna både fiskevården och vattenförekomstens status.

► rinner under huset som en gång var en viktig kvarn för den omgivande jordbruksbygden.

Anders Eklöv sitter sedan länge med i styrelsen för Kävlingeåns-Löddeåns fiskevårdsområdesförening och numera sitter han även med i styrelsen för Kävlingeåns vattenråd. Vattenrådet bildades 2010.

Anders har en lång lista på vad han tycker behöver göras i ån, utöver allt som faktiskt redan är gjort.

Sju av de nio kommuner som ligger längs ån, varav Lund är störst, skjuter sammanlagt till fyra miljo-

ner kronor om året till ett vattenvårdsprogram som numera administreras av Kävlingeåns vattenråd. Samordnare för vattenrådets vattenvårdsprogram är Jonas Johansson, anställd av Lunds kommun.

Kommunernas pengar

– Kävlingeåns vattenråd har ett bra utgångsläge tack vare kommunernas pengar, säger Jonas Johansson. Ån har alltid varit viktig och även före vattenrådets tid satsade kommunerna pengar på vattenvård, bland annat genom att anlägga våtmarker för att ►

► Vattenråden

► regionala vattenmyndigheterna, och från eventuella medlemsavgifter. I södra Östersjöns vattendistrikt ligger den årliga bidragssumman på mellan 30 000 och 75 000 kronor, beroende på vattenrådets storlek och invånartal.

Samverkande nätverk

Vattenrådets viktigaste uppgift är att

bygga lokala samverkande nätverk och lyfta fram de intressen som finns i området. Vattenråden ska förmedla och sprida kunskaper samt förankra åtgärdsprogram och förvaltningsplaner. Vattenråden ska vara samverkansparter till vattenförvaltande myndigheter.

Det finns idag drygt hundra

vattenråd i Sverige. De flesta finns i Västerhavets och Södra Östersjöns vattendistrikt.

I Bottenvikens vattendistrikt finns få vattenråd i förhållande till arealen, men de omfattar å andra sidan stora avrinningsområden och täcker i stort sett hela distriktet. ■

► minska näringsflödet från ån till havet.

Genom vattenrådets tillkomst har vattenvården längs Kävlingeån fått en bredare bas. Flera olika intressegrupper finns med i styrelsen och Anders Eklöv har blivit förbindelselänk mellan vattenrådet och fiskevårdsområdesföreningen.

– Jag är inte direkt utsedd som representant för fvof utan sitter med som sakkunnig i fiskevårdsfrågor. Men prioriteringarna ligger förstås nära fvof:s intressen.

Längs ett vattendrag finns många olika uppfattningar och motstående intressen för hur vattnet ska användas. Idag används Vombsjön som vattentäkt för Malmö stad. Kävlingeåns vatten används även för bevattning av jordbruksmarker och ån får ta emot avlopp och avrinning från näraliggande bebyggelse och marker. Och ån är alltså även ett attraktivt fiskevatten. Fvof säljer fiskekort för runt 300 000 kronor om året, trots låga fiskekortspriser; ett dygnskort kostar 40 kronor. Gädda och abborre är viktigast för sportfisket, men det fångas även havsöring, och flera vattenvårdsåtgärder syftar till att gynna öringen.

Höjer priserna

– Men vi höjer priserna ”dramatiskt” till 50 kronor nästa år, säger ordförande Lennart Bengtsson.

Vattenrådet har redan genomfört flera projekt som också gynnar fiskevården.

– Jag vill nog framhålla återmeandringen av Klingavälsån som ett av de mest framgångsrika projekten, säger Jonas Johansson.

Klingavälsån är ett biflöde till Kävlingeån med sammanflöde strax nedströms Vombsjön. Ån var tidigare uträtad för att påskynda avrinningen från omkringliggande jordbruksmarker. Nu är den gamla slingrande åfåran återskapad. Vattnet rinner långsammare och tar numera god tid på sig att rinna

genom landskapet. Därmed förbrukas mer näringsämnen samtidigt som fisken i ån får bättre livsbedingungen.

Ett annat stort projekt som Kävlingeåns vattenråd har genomfört är återställningen av 60 hektar översilningsängar vid Björkaån uppströms Vombsjön.

Före sjösänkningen

– Syftet är att i första hand öka reduktionen av närsalter och att återskapa gamla kulturmiljöer så som de såg ut före de stora sjösänkningarnas tid, säger Jonas Johansson.

– För fiskevården innebär projektet att Vombsjön och Kävlingeån får minskad närsaltsbelastning, säger Anders Eklöv.

Ett av flera kommande projekt är att förbättra fiskvandringen förbi Rinnebäck i utkanten av Kävlinge samhälle. Där finns en 150 meter lång snedställd dammvall av block. Avsikten var att skapa fallhöjd för en numera nedlagd kvarn. Öringen kan ta sig upp när flödet är ”lagom” men många andra arter har svårt att passera dammen.

– Fallrätten och marken runt dammen ägdes av kommunen, som sålde allt till en köpare som avsåg att starta kraftproduktion, säger Lennart Bengtsson. Men det blev inget kraftverk så fiskevårdsområdesföreningen fick köpa fallrätten för en krona.

Planen är att fvof tillsammans med Kävlingeåns vattenråd, och i samråd med länsstyrelsen, ska modifiera dammvallen så att vandringen underlättas och att flera arter kan passera hindret. Planeringen för projektet sker i nära dialog mellan vattenrådet och fiskevårdsområdesföreningen.

– Så här arbetar vi, säger Anders Eklöv. Samverkan mellan fiskevårdsområdesföreningen och vattenrådet har blivit en viktig del av vattenvården och fiskevården i Kävlingeån. ■

KATARINA VARTIA, HAVS- OCH VATTENMYNDIGHETEN:

– Myndigheterna måste tillåta "folket" att få mer inflytande

– Det är en demokratisk rättighet att få vara med och påverka vattenförvaltningen, säger Katarina Vartia vid Havs- och vattenmyndigheten. Hon arbetar med projektet Water Co-governance som ska leda till ökat lokalt deltagande i vattenförvaltningen. FOTO: JONAS SVENSSON

Demokrati är inte enkelt. Men i vattenförvaltningen är det vars och ens demokratiska rättighet att vara med och påverka de lokala besluten.

– Och resultaten blir ofta mycket bättre när människor är aktiva, säger Katarina Vartia vid Havs- och vattenmyndigheten. Men ökat lokalt inflytande ställer samtidigt väldigt stora krav på de myndigheter som måste släppa på sitt dominerande beteende.

Katarina Vartia arbetar med projektet "Water Co-governance" som ska leda till ökat lokalt deltagande i vattenråden. Målet är att öka demokratin och "folkets" inflytande i vattenförvaltningen.

– En framgångsrik process ställer minst lika höga krav på myndighetspersonerna som på de människor som ska förmås att öka sitt engagemang.

Katarina Vartia använder ett kort citat som hon tycker träffar mitt i prick: "Myndigheterna behöver våga släppa på sitt dominerande beteende". Och det kan gå på tvärs med många myndighetspersoners instinkt och invanda beteende.

– Först när en markägare eller fiskerättsägare, eller för den ►

EU:s ramdirektiv för vatten har som övergripande mål att alla vattenförekomster inom unionen ska ha bra kvalitet och hålla god status.

► delen en ideellt engagerad person, känner att det uppstår en dialog där man blir tagen på allvar, blir det lokala deltagandet meningsfullt.

Då räcker det inte med att bara hålla informationsmöten där myndigheten eller kommunen berättar om sina planer. Det räcker inte ens med att pedagogiskt lyssna på folk, för att sedan gå hem till kontoret och ändå göra som man tänkte från början.

Större ansvar

– Nej, man måste släppa in ”folk” ännu mer, säger Katarina Vartia, ge människor ett större ansvar och verkligen låta deras åsikter påverka planer och processer. Det kan vara jobbigt för den som är van att bestämma, men slutresultatet blir bättre!

Ett vanligt traditionellt informationsmöte kan gå till så att en kommunal tjänsteman redogör för en plan. I bästa fall får de närvarande säga sitt (eller att man tar in synpunkter på annat sätt). Var och en brukar då redogöra för sin ståndpunkt och bevaka sina positioner. Sedan går tjänstemannen hem till kontoret och gör som det var tänkt från början i alla fall (om inget väldigt relevant har kommit fram).

– Meningen är att vattenråden ska bli det forum som tar den här processen ett steg längre. Istället för att bara säga sitt och sedan stänga öronen ska

gruppen av intressenter börja resonera med varandra, lyssna på varandra och kanske komma fram till gemensamma lösningar.

Inte tänkt färdigt

– Det finns faktiskt exempel där synpunkter från markägare fått kommunen att frivilligt ändra sina planer, därför att man helt enkelt inte hade tänkt färdigt i sin planering.

Katarina Vartia understryker att fiske och fiskförvaltning hör till de tyngst vägande frågorna när det gäller val av åtgärder i ett vattendrag och vad som ska prioriteras i vattenförvaltningen. Vandringshinder, övergödning, försurning och andra föroreningar, som kan behöva åtgärdas för att förbättra kvalitet och statusklassning av en vattenförekomst, sammanfaller med vad som är bra för fiskbestånden. Och i de frågorna har förvaltaren av fisket värdefull kunskap.

Vattenrådet är den samverkansform som blev norm när den lokala förankringen i vattenförvaltningen etablerades.

– Huruvida det är en optimal organisationsform är svårt att säga. Vad man däremot kan säga är att ”vi lever i ett avlångt land”, och att förutsättningar och traditioner skiljer sig väldigt mycket mellan olika landsdelar. ►

Många frågor är fortfarande obesvarade, och vattenförvaltningen handlar ofta om prioriteringar.

FOTO: KRISTER SKOOG

► Befolkningstäthet och vilka slags vattenfrågor som är viktiga skiljer sig väldigt mycket mellan olika landsdelar. Södra Östersjöns vattendistrikt hade till exempel 44 färdigbildade vattenråd i slutet av 2017, medan det dubbelt så stora Bottenvikens vattendistrikt hade en heltäckande indelning i 13 vattenråd, inklusive Tornedalens vattenparlament och två kustvattenråd.

Stora områden

– Över så stora geografiska områden kan det förstås vara svårt att skapa en lokal närhetskänsla men befolkningsstrukturen kanske inte alltid tillåter att vattenråden delas in i mindre geografiska områden.

I många fall har vattenråden blivit ett forum enbart för kommuner och myndigheter, medan det i andra fall finns ett äkta lokalt engagemang. Det kan alltså se ut på väldigt olika sätt.

En av frågorna för projektet Water Co-governance är hur man ska få fart på vattenråden. Då är det viktigt att få myndigheter och kommuner att släppa

det dominerande beteendet och istället ta på sig en stödjande funktion.

Styrfart

– Det finns en del pengar som kan kanaliseras till vattenråden, och även kommunerna bör kunna bidra med medel för att det ska bli styrfart på vattenråden. Lantbrukarnas riksförbund har varit inne på att alla vattenråden bör få någon form av stödfunktion eller stödperson som håller ihop verksamheten och fungerar som ”curlingförälder” för vattenrådet. Frågan är förstås vem som i så fall ska ”äga” den personens lojalitet, i de fall det blir konflikter som måste lösas.

Många frågor är alltså långtifrån besvarade och färdiga idag. Vattenförvaltningen håller fortfarande på att hitta sina former.

– Man måste bygga upp en tillit mellan ”folk” och myndigheter och tjänstemännen måste kliva ner från sin traditionella myndighetsroll. Då har man en utgångspunkt, säger Katarina Vartia. ■

VATTENKAMP I VEMDALEN

Konstsnö eller öringrom?

Stora mängder vatten pumpas upp ur Norrveman för att försörja skidbackarna med konstsnö. Det blir en dragkamp mellan öringens överlevnad och snösäkra skidbackar.

I Vemdalen pågår en dragkamp om vattnet. Den begränsade resursen används för att tillverka snö till skidbackarna, men resursen behövs för att öringens rom ska övervintra och kläckas till våren.

Vatten är inte en oändlig resurs.

Vemdalen har det uppstått en dragkamp mellan ett ökande användningsområde – konstsnö till skidbackarna – och behovet av stabila reproduktionsvillkor för harr och öring i Norrveman.

Skidanläggningarna, behöver stora mängder vatten under november och december, då man lägger grunden för vinterns skidåkning. ►

FISKERÄTTEN ÄR VIKTIG FÖR LANDSBYGDEN

Sverige finns uppskattningsvis 300 000 fiskevattenägare. Fiskerätten ingår historiskt i jordbruksfastigheter som en del av försörjningsunderlaget vid sidan av odlingsmark och skog. Många gårdsbaserade landsbygdsföre-

tag har intäkter från sin fiskerätt.

Samfällid eller delad

Fiskerätten kan vara delad, där fisket inom ett specifikt område tillhör en viss fastighet. Men vanligare är att

fiskerätten är oskiftat och samfällid. Det innebär att flera fastigheter äger fiskerätt inom samma vattenområde. Fiskerätten beskrivs då med det andelstal fastigheten har inom det samfällida området. ►

Vatten till öringens rom, eller till konstsnö i skidbacken. I Vemdalen avgörs kampen om vattnet i domstol.

► Erling Eriksson i Vemdalens fvof anser att det pumpas ut för mycket vatten, att Norrveman bottenfryser och att rommen dör.

– Vi har protesterat mot det ökade uttaget av vatten ur Norrveman, säger Erling Eriksson, ordförande i Hån-Vemdalens fiskevårdsområdesförening, och vi tycker att skidanläggningarna borde kunna lösa vattenförsörjningen till sina snökanoner på annat

sätt, utan att äventyra reproduktion och överlevnad för öring och harr.

Skistar, som driver skidbackarna, har en annan syn på saken.

Twisten avgörs i domstol och är bara ett av många exempel på hur kampen om vattnet hårdnar. Vattenförvaltningen blir därmed också en allt viktigare del av fiskevården. ■

► Fiskerätten är viktig

► Modern samverkansform

För att underlätta förvaltning och upplåtelser av fisket finns olika samverkansformer. Fiskevårdsområdesföreningen är den vanligaste och mest ändamålsenliga formen av gemensam förvaltning av ett sammanhängande vattenområde.

En samfällighetsförening kan i många fall fungera på ungefär samma sätt.

Vattenvård är fiskevård

Lagen om fiskevårdsområden stiftades 1981 för att underlätta samförvaltning av ägosplittrade fiskevatten.

Fiskevårdsområdesföreningen, fvof, består av samtliga fiskerättsägare inom området och ska tillgodose deras gemensamma intressen. Fvof samordnar fiskevård, fiskekortsförsäljning och andra upplåtelser och ansvarar för den övergripande förvaltningen av fisket. Idag finns cirka ►

Dricksvatten, kraftkälla och transportväg är bara tre av många användningsområden för vattnet. Dragkampen blir tydlig när EU:s ramdirektiv för vatten ska uppfyllas.

Många intressen i kampen om vattnet

När grundvattennivåerna sjunker sinar brunnarna. Dricksvatten är människans viktigaste livsmedel och när dricksvattnet blir en bristvara blir kampen om vattnet, och fördelningen av resursen, livsviktig.

Stora mängder vatten används även för att producera andra livsmedel där jordbruket behöver vatten till djuren och för att bevattna grödor.

Det rinnande vattnets roll som transportväg för virke fick stor betydelse under flera hundra år, och vattendragen rensades för timmerflottning. Spåren finns kvar.

Kraftkälla

Vatten har använts i tusen år som kraftkälla, för att driva kvarnar och sågar och under de senaste drygt hundra åren för att producera elektricitet.

Då har man behövt dämma och bygga och spara vatten för att få fallhöjd och kraft när den som bäst behövs.

Vattnet används även som mottagare, recipient för att späda ut avlopp och föroreningar från industrier, hushåll och jordbruksmark.

Ibland vill man snabbt bli av med vattnet från skogsmarker och jordbruksmarker. Då dikar man ut våtmarker och sankmarker för att skynda på avrinningen.

Vattendrag och sjöar är livsmiljöer för fiskar och andra organismer som lever av och med varandra. Fiskevattnen är både ekosystem och produktionsmedel för livsmedelsförsörjning och rekreation.

Vattnet har alltså många roller och användningsområden. Det finns många intressenter som vill använda resursen vatten. ■

► Fiskerätten är viktig

► 2 000 fiskevårdsområden i Sverige.

Förvaltningen av fisket är i stor utsträckning en del av den övergripande vattenförvaltningen. Fiskevattenägare och fvföb bör skaffa sig insyn och ökade möjligheter att påverka

vattenvårdsarbetet. Vattenvårdsarbetet syftar till bättre vattenkvalitet, vilket i de flesta fall gynnar fiskbestånden. Sjöalkning är ett exempel. Det kan också handla om att göra fiskevårdens röst hörd gentemot andra

intressen i "kampen om vattnet".

Det lokala engagemanget äger framför allt rum inom ramen för vattenråden, där fiskevattenägare och fiskevårdsområden bör ha en given plats och en aktiv roll. ■

MOMENTEN SOM UPPREPAS

En vattenförvaltningscykel omfattar sex år

ILLUSTRATION: VATTENMYNDIGHETERNA

Vattenförvaltning enligt EU:s vattendirektiv bedrivs i sexårscykler. Första cykeln avslutades 2009 och nästa cykel pågick till 2015. 2021 avslutas den tredje cykeln. Efter fjärde cykeln, 2027, skulle vattendirektivet ha varit helt genomfört i medlemsländerna. Den tidplanen var dock redan från början alltför optimistisk. Det kommer att ta betydligt längre tid att höja kvaliteten på alla vattenförekomster. ►

Regelbunden provtagning av vattnet ger avgörande information och underlag för kartläggning och klassificering av en vattenförekomst.

En vattenförvaltningscykel består av olika moment: 1) Kartläggning och analys utifrån befintlig kunskap, 2) Klassificering av ytvatten utifrån nuvarande tillstånd och grad av påverkan, 3) Upprättande av miljökvalitetsnormer utifrån en vattenförekomsts förutsättningar att förbättra sin statusklass, 4) Åtgärdsprogram för att förbättra

kvalitet och status och nå miljökvalitetsnormen. 5) Dokumentation av innevarande och kommande förvaltningscykel i en förvaltningsplan för vart och ett av de fem vattendistrikten, 6) Plan för samverkan kring vattenförvaltningen, 7) Förvaltningsplanerna redovisas till EU.

När en cykel är avslutad påbörjas en ny cykel ►

MYNDIGHETER I VATTENFÖRVALTNINGEN

EU:S RAMDIREKTIV GAV NYA ARBETSUPPGIFTER

EU:s ramdirektiv för vatten har förändrat de svenska myndigheternas struktur och arbetsuppgifter. Direktivet påverkar även förvaltningen av enskilda sjöar och vattendrag.

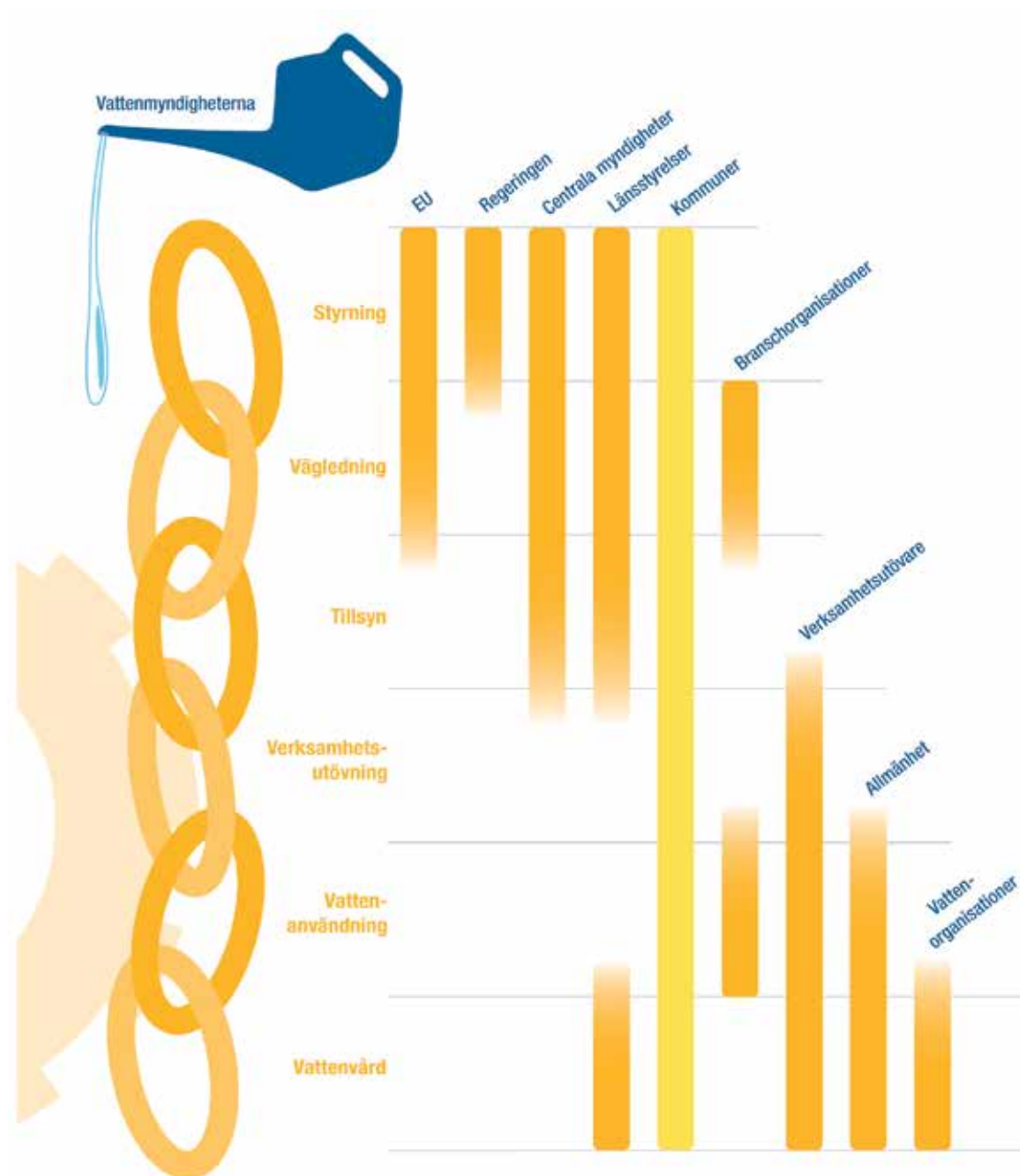
Havs- och vattenmyndigheten har nationellt ansvar för att ramdi-

rektivet genomförs i Sverige.

Fem vattenmyndigheter ansvarar för var sitt vattendistrikt. Vattenmyndigheterna fastställer miljökvalitetsnormer, upprättar åtgärdsprogram och sammanställer förvaltningsplaner för hur vattenförvaltningen ska fortskrida. Förvaltningsplanerna redovisas till EU.

Vattenmyndigheterna får in underlag från de länsstyrelser som finns inom vattendistriktet. Varje länsstyrelse har ett beredningssektariat som sammanställer uppgifter och information om vattenförekomsternas kvalitet och om genomförda åtgärder.

Förutom länsstyrelserna själva ►

EU:s ramdirektiv för vatten har skapat nya myndigheter och nya samverkansformer för vattenförvaltningen. Vattenmyndigheterna ser sig själv som smörjmedlet i maskineriet. I detta maskineri måste fiskerättsägare och fiskevårdsområden finna en aktiv roll. ILLUSTRATION: VATTENMYNDIGHETERNA

► Myndigheter i vattenförvaltningen

► finns flera "åtgärdsmyndigheter" som har huvudansvar inom sina respektive områden. Kommuner och "lokala vattenvårdare" kan sedan prioritera och genomföra olika åtgärder för att fullfölja vattenförvaltnings program och planer.

HAVS- OCH VATTEN-MYNDIGHETEN

Havs- och vattenmyndigheten är övergripande statlig myndighet med ansvar för att genomföra EU:s ramdirektiv för vatten i Sverige. På HaV är det avdelningen för havs- och vattenförvaltning och enheten för vattenförvaltning som samordnar arbetet och som utfärdar föreskrifter och vägledningar.

HaV ska samordna och genomdriva riksdagens lagar och regeringens förordningar.

HaV ska vägleda länsstyrelserna och de fem vattenmyndigheterna genom föreskrifter och vägledningar.

– Vi utfärdar föreskrifter till exempel för hur vattenmyndigheterna ska klassificera ett vatten och hur man fastställer miljökvalitetsnormer, ►

► med en genomgång och revidering av den förra kartläggningen av ytvatten. Kartläggning, klassificering och övriga moment i vattenförvaltningscykeln finns redovisat för varje specifik vattenförekomst i databasen VISS.

CYKELN BÖRJAR MED KARTLÄGGNING

Alla vattenförekomster i sjöar, vattendrag och kustvatten definieras och kartläggs. En "vattenförekomst" ska omfatta en sjöyta på minst en halv kvadratkilometer eller ett rinnande vatten som är minst 15 kilometer. Det finns cirka 27 000 definierade ytvattenförekomster i Sverige.

Grunduppgifter finns i Svenskt sjöregister och Svenskt vattenarkiv (SMHI). Sverige har 119 huvudvattendrag med avrinningsområden som omfattar minst 20 000 hektar land och vatten (200 kvadratkilometer). Det finns drygt 90 000 sjöar, naturliga vattensamlingar, som är större än 1 hektar. 22 sjöar är större än 10 000 hektar.

Syftet med kartläggningen enligt EU:s vattendirektiv är att skapa en plattform med referensförhållanden; hur ser det ut idag och vilka likheter och skillnader finns mellan EU:s länder?

Allt som påverkar

Vid kartläggningen ska allt som har betydande påverkan på en vattenförekomst analyseras och dokumenteras och man ska urskilja vad som eventuellt sänker statusen på vattnet.

Påverkan kan ske på många sätt, till exempel genom avrinning från jordbruksmark eller avlopp från tätorter genom avloppsreningsverk. Det kan också finnas gamla eller pågående utsläpp från fabriker eller lagring av gifter och försurande nedfall som fortsätter att påverka vattnets kvalitet och surhetsgrad. ►

Allt som har betydande påverkan på vattnets kvalitet ska analyseras och dokumenteras.

► Myndigheter i vattenförvaltningen

► säger avdelningschef Björn Sjöberg vid Havs- och vattenmyndigheten. Med stöd i föreskrifterna ska man få en någorlunda enhetlig syn och bedömningsgrund för ett vattens status och potential.

Klassificering, upprättande av kvalitetsnorm och åtgärdsprogram för varje vattenförekomst görs sedan av vattenmyndigheterna.

En vattenförvaltningscykel omfattar sex år. Vart sjätte år ska Havs- och vattenmyndigheten rapportera förvaltningsprocessen och framstegen till EU-kommissionen. Senaste "tentamensprovet" redovisades 22 mars 2016 och gällde förvaltningscykeln 2010-2015. I början av 2022 sker nästa avstämning. 2027 ska EU:s vattendirektiv vara genomfört, vilket

skulle innebära att alla vattenförekomster har uppnått minst god status enligt miljökvalitetsnormen vid redovisningen till EU-kommissionen i mars 2028.

– Tidplanen är optimistisk och kommer inte att kunna hållas, säger Björn Sjöberg. Det är många nivåer i kedjan och processerna tar lång tid.

En föreskrift från HaV, som ska ►

Målet med alla vattenförekomster i hela EU är att de ska uppnå god ekologisk status.

► De flesta vattenförekomster och avrinningsoråden i Sverige är fysiskt påverkade av att de används eller har använts för produktion av vattenkraft, timmerflottning eller att mark har torrlagts och dikats för jord- och skogsbruk. Människan har använt, och använder, vattnet i sin tjänst genom att dämna, bygga, dika och förändra på olika sätt.

Ett vatten som är starkt påverkat, och där förändringen är permanent, kan kategoriseras som ”kraftigt modifierat vatten”.

Vattnets betydelse

I kartläggningen ingår också en analys av hur vattnet används idag och vilken ekonomisk betydelse vattenförekomsten har, till exempel för dricksvatten, bevattning av grödor, kraftproduktion, fiske och annat.

Kartläggningen innehåller slutligen en riskanalys för ytterligare försämring av vattnets kvalitet och status vid slutet av förvaltningscykeln.

Hur kartläggningen ska gå till regleras i Havs- och vattenmyndighetens föreskrifter.

VATTNET BETYGSÄTTS OCH KLASSIFICERAS

Alla Sveriges ytvattenförekomster ska klassificeras och ”betygsättas” utifrån kriterierna ekologisk status, kemisk status eller ekologisk potential.

Klassificeringen ska följa Havs- och vattenmyndighetens föreskrifter, HVMFS 2013:19.

Vattenförekomstens ekologiska status grundar sig på en rad biologiska, fysikalisk-kemiska och hydromorfologiska faktorer. De biologiska kvalitetsfaktorerna omfattar till exempel sammansättningen av algflora, bottenväxter, bottendjur och fiskar. Ofta krävs många års undersökningar, avancerade ekvationer och matematiska modeller för att bedöma vattenförekomstens ekologiska kvalitet.

Fysikalisk-kemiska faktorer beskriver till ►

► Myndigheter i vattenförvaltningen

► vägleda vattenmyndigheternas arbete är HVMFS 2013:19 – ”Havs- och vattenmyndighetens föreskrifter om klassificering och miljökvalitetsnormer avseende ytvatten”. Föreskrifterna hänvisar till EU:s vattendirektiv och ska tillämpas när vattenmyndigheterna ”klassificerar ekologisk status och potential och kemisk ytvattenstatus” och ”fastställer miljö-

kvalitetsnormer”.

Klassificeringen genomförs som underlag för att fastställa miljökvalitetsnormerna för en vattenförekomst, alltså slutmålet för vilken nivå på vattenkvalitet som vattnet kan uppnå.

I föreskriften definieras en rad olika termer och uttryck, till exempel *aktivt brukad mark*, *artificiella strukturer*, *ekologisk kvalitetskvot*,

meandrande vattendrag, *närområde* och *strandlinje*. Definitionerna ska hjälpa till att skapa ett enhetligt underlag för bedömningen av ett vattens status.

Föreskriften anger tillvägagångssättet för klassificeringen och hur de biologiska faktorerna ska kompletteras och vägas samman med de fysikaliska-kemiska faktorerna och ►

Klassificering av vattenförekomster regleras av Havs- och vattenmyndighetens föreskrifter.

► exempel närsalter, siktdjup, syrgashalt och graden av förurning. Hydromorfologiska faktorer beskriver vattenförekomstens utseende såsom strandlinje, djupförhållanden och flöden. Hydromorfologisk påverkan beskriver mänskliga ingrepp i vattenförekomsten, exempelvis utbyggnad av vattenkraft eller flottledsrensning. Bedömningen av vattnets ekologiska status är en sammanvägning mellan alla dessa kvalitetsfaktorer.

Klassificeringen av kemisk status grundar sig framför allt på förekomsten av giftiga ämnen.

Om det saknas tillräckligt med underlagsdata för

en vattenförekomst ska vattenmyndigheten istället göra en expertbedömning. Expertbedömningen ska göras utifrån bästa tillgängliga kunskap om vattenförekomstens tillstånd och påverkan.

Arbetet med statusklassningen, inklusive eventuell expertbedömning, ska vara dokumenterad och vara transparent redovisad i VISS.

Kraftigt modifierade vatten

Ett vatten kan förklaras som "kraftigt modifierat" om det är så påverkat och förändrat att det saknas förutsättningar för att uppnå god ekologisk status ►

► Myndigheter i vattenförvaltningen

► slutligen med de hydromorfologiska faktorerna (graden av "handgriplig" fysisk påverkan från exempelvis regleringar rensningar och dikningar).

Fem olika statusklasser ska användas enligt föreskrifterna: hög, god, måttlig, otillfredsställande och dålig status.

Statusen beskriver nuläget medan

miljökvalitetsnormen beskriver de mål och gränsvärden som förväntas kunna uppnås för de olika parameterna i en vattenförekomst, till exempel en sjö eller ett vattendrag.

Kraftigt påverkade och modifierade vatten, som saknar förutsättningar att uppnå god status, kan istället bedömas efter sin "ekologiska potential".

VATTENMYNDIGHETERNA

Som en direkt följd av EU:s vattendirektiv delades Sverige in i fem vattendistrikt. Varje distrikt omfattar de vattendrag och avrinningsområden som mynnar inom en viss kuststräcka.

Bottenvikens vattendistrikt omfattar hela Norrbotten och största delen av Västerbotten.

Bottenhavets vattendistrikt ►

► utan orimliga samhällskonsekvenser. Utbyggnaden av vattenkraft är den vanligaste orsaken till att ett vatten klassas som kraftigt modifierat.

Ett kraftigt modifierat vatten bedöms inte enligt kriterierna för ekologisk status. Klassificeringen görs istället utifrån ekologisk potential. Maximal ekologisk potential motsvarar högsta möjliga ekologiska tillstånd som anses vara möjligt att nå, utan att för den skull orsaka betydande negativ påverkan på den pågående vattenanvändningen. Inom den ramen ska alla förbättringsåtgärder genomföras och man ska ha säkerställt grundläggande ekologiska funktioner. Den ekologiska potentialen kan klassificeras som maximal, god, måttlig, otillfredsställande eller dålig utifrån de åtgärder som anses vara rimliga att genomföra.

HaV:s vägledning (2015:9) ger detaljerat tillvägagångssätt för bedömning av kraftigt modifierade vatten.

Förlängd tidsfrist

Det övergripande målet är att alla vatten ska uppnå minst ”god ekologisk status” och ”god kemisk status”. Avsikten med EU:s ramdirektiv för vatten år 2000 var att det skulle ha inträffat senast år 2015. Det visades sig inte möjligt. Genom att införa ett undantag som medger förlängd tidsfrist kan slutdatum skjutas fram. En bedömning ska då göras om det är möjligt att uppnå god status till år 2021, 2027 eller så snart som förhållandena tillåter efter 2027.

MILJÖKVALITETSNORMERNA ÄR SLUTMÅLET

Klassificeringen av en vattenförekomst är en nulägesbeskrivning. Miljökvalitetsnormen är slutmålet för varje vattenförekomsts kemiska och ekologiska status, eller potential. Vattendirektivet är inte genom-

Sverige har fem vattendistrikt med var sin egen vattenmyndighet. Gränserna följer vattendragens avrinningsområden och på vilken kuststräcka vattendragen mynnar.

fört förrän varje vattenförekomst har uppnått sina miljökvalitetsnormer.

I princip ska alla vatten (som inte är kraftigt modifierade) uppnå minst ”god” ekologisk status. Miljökvalitetsnormerna är ett rättsligt verktyg och ett juridiskt styrinstrument som ställer krav på att vattenförekomsten ska ha uppnått en viss kvalitet vid en viss tidpunkt. ►

► Myndigheter i vattenförvaltningen

► omfattar resten av Norrland samt Dalälvens avrinningsområde som hämtar sitt vatten i stora delar av Dalarna och berör gränsområden i Västmanland och Uppland.

Norra Östersjöns vattendistrikt tar vid söder om Dalälven och omfattar östra Svealand ner till Bråviken. Västra gränsen går vid vattendelaren mot de vattendrag som rinner

västerut.

Södra Östersjöns vattendistrikt omfattar Götalands ostkust och sydkust och samtliga vattendrag som mynnar i Skåne upp till Kullen.

Västra Svealand och västra Götaland tillhör *Västerhavets vattendistrikt*.

För vart och ett av de fem vattendistrikten inrättades en särskild vattenmyndighet. Vattenmyndig-

heterna placerades i anslutning till länsstyrelserna i Västra Götaland, Kalmar, Västmanland, Västernorrland och Norrbotten.

Vattenmyndigheterna ska statusklassa och upprätta miljökvalitetsnormer för alla vattenförekomster. Myndigheten ska också upprätta ett åtgärdsprogram och sammanfatta verksamheten i en förvaltningsplan. ►

Rätt anlagda vägtrummor är viktiga för vattendragens biologiska mångfald.

► Skillnaden mellan den nuvarande statusklassificeringen och den eftersträlvade miljö kvalitetsnormen ska överbryggas genom åtgärder, alltså jobbet som återstår att göra. Miljö kvalitetsnormen ska också vägleda kommuner och länsstyrelser när det gäller tillstånd för nya verksamheter, eller förnyade tillstånd av pågående verksamheter. Eftersom ingen parameter får försämrats kan det bli svårare att få tillstånd för vissa verksamheter i vatten, till exempel vattenbruk.

”God” status

Det generella grundkravet är att alla vattenföre-

komster ska uppnå ”god” status, eller i bästa fall ”hög” status, och att målet ska vara uppfyllt vid en viss given tidpunkt (HVMFS 2013:19).

Miljö kvalitetsnormerna för alla vattenförekomster finns beskrivna i databasen VISS.

Miljö kvalitetsnormerna ska ha vetenskaplig grund och syfta till att skydda och förbättra kvaliteten på ett vatten. Skillnaden mellan statusklassningen (nulägesbeskrivningen) och miljö kvalitetsnormen (målet) ska ligga till grund för vattenmyndigheters krav och åtgärder. Sedan är det andra myndigheter som ska se till att åtgärderna verkställs. ►

► Myndigheter i vattenförvaltningen

► Vattenmyndigheten ska även samordna förvaltningsarbetet inom distriktet och rapportera sitt arbete till HaV. Varje vattenmyndighet har cirka tio-femton anställda tjänstemän.

Vattenmyndigheten har en styrelse, en *vattendelegation*, som utses av regeringen, som leds av en landshövding och som fattar de formella besluten om åtgärdsprogram och

förvaltningsplaner för förvaltningscyklernas sexårsprogram.

LÄNSSTYRELSENA

Länsstyrelserna är statens förlängda arm i regionerna. För att ge underlag och för att samverka med de fem vattenmyndigheterna har samtliga 21 länsstyrelser inrättat *beredningssekreteriat*. Beredningssekreteriaten

tar fram underlag för statusklassningen av vattenförekomster och föreslår vilka miljö kvalitetsnormer, alltså vilka mål, som ska gälla för varje vattenförekomst.

Underlaget för statusklassningen bygger i sin tur på alla provtagningar och miljökontroller som hittills gjorts i vattenförekomsten.

Länsstyrelserna är samtidigt ►

► ARBETSPLANEN BESKRIVS I ÅTGÄRDSPROGRAMMET

Åtgärdsprogrammet är vattenmyndighetens arbetsplan för de kommande sex åren. Vattenförekomsternas klassificering, miljökvalitetsnormerna och vilka förbättringar som anses ge bäst resultat i förhållande till insatserna ska vägleda utformningen av åtgärdsprogrammet. Här kan synpunkter från vattenråden ha stor betydelse.

Vattenmyndigheten fastställer åtgärdsprogrammet, som riktas till andra myndigheter ("åtgärdsmyndigheter") inklusive kommuner, och som kan innehålla olika slags riktade styrmedel. Åtgärdsprogrammet leder sedan till faktiska åtgärder som då kan genomföras av myndigheter, kommuner eller enskilda aktörer.

Anlägga våtmark

Att anlägga en våtmark kan till exempel vara en angelägen åtgärd om man vill begränsa läckaget av närsalter eller jämna ut vattenflödet.

Att öppna vandringsvägar förbi kraftverk och dammar, eller bygga bättre vägtrummor, kan vara en angelägen åtgärd för att gynna den biologiska mångfalden, och därmed gynnas i de flesta fall även fiskevården och fisket.

Åtgärdsprogrammet ska ta ett helhetsgrepp över hela avrinningsområdet och framför allt inriktas på vatten som ännu inte uppnått god status eller där statusen riskerar att försämrats i statusklassning.

Vattenvårdande insatser är förvisso inget nytt. Idag används ungefär 25 miljarder kronor per år för att öka eller säkra kvaliteten på vatten. Som en följd av EU:s vattendirektiv förväntas de årliga insatserna och åtgärder öka med cirka tio procent.

FÖRVALTNINGSPLANEN SKA SAMMANFATTA VAD SOM HAR GJORTS OCH VAD SOM SKA GÖRAS

I slutet av varje vattenförvaltningscykel ska de fem vattenmyndigheterna redovisa en förvaltningsplan. Förvaltningsplanen ska innehålla en sammanställning av vad som gjorts under den senaste cykeln, hur vattnen mår och vilka åtgärdsbehov som finns inför den kommande cykeln. Förvaltningsplanen kan liknas vid en verksamhetsberättelse och en arbetsplan med miljökvalitetsmål.

Förvaltningsplanen ska även innehålla en beskrivning av hur samverkan är uppbyggd och har fungerat inom vattendistriktet, till exempel i vattenråden.

Vad som ska ingå i en förvaltningsplan regleras i förordningen 2004:660 om förvaltning av kvaliteten på vattenmiljö samt föreskriften HVMFS 2015:34.

RAPPORTERING TILL EU VART SJÄTTE ÅR

Förvaltningsplanerna ska rapporteras till EU-kommissionen efter varje förvaltningscykel, alltså vart sjätte år. Havs- och vattenmyndigheten ansvarar för redovisningen, med underlag från vattenmyndigheterna. Även åtgärdsprogrammen ska redovisas.

Rapporteringen sker via databasen VISS.

EU bedömer sedan hur pass bra de enskilda länderna skött sig i arbetet med att genomföra vattendirektivet.

Slutdatum för senaste rapporteringen var 22 mars 2016. Sverige blev dock drygt ett år försenat med redovisningen, som levererades till EU i april 2017.

Innevarande cykel avslutas 2021 och nästa rapport till EU-kommissionen ska alltså lämnas 2022. ■

► Myndigheter i vattenförvaltningen

► åtgärdsmyndigheter, vilket betyder att de har ansvar för att åtgärder och förbättringar som höjer vattenkvaliteten genomförs.

Som åtgärdsmyndigheter räknas även Havs- och vattenmyndigheten, Jordbruksverket, Sveriges geologiska undersökning, Trafikverket, Naturvårdsverket, Kemikalieinspektionen, Kam-

markollegiet, Skogsstyrelsen, Boverket, Generalläkaren och Läkemedelsverket.

Kommunerna är också viktiga för att genomföra vattenförvaltningens åtgärder.

KOMMUNERNA

Kommunerna har ansvar för VA-försörjning, fysisk planering och mil-

jötillsyn. Det är frågor som i högsta grad påverkar kvalitet och status på vattenförekomsterna.

Många kommuner stimulerar också lokalt engagemang och delaktighet i vattenförvaltningen och bidrar aktivt till att det bildas vattenråd. ■

LISA LUNDSTEDT ÄR VATTENVÅRDSDIREKTÖR FÖR BOTTENVIKENS VATTENDISTRIKT – Vi sätter upp mål för vattenkvaliteten

Bottenvikens vattendistrikt sammanfaller nästan med Norrbottens och Västerbottens län. Men det finns relativt få vattenråd i det vidsträckta området.

– I den bästa av världar har alla vattenförekomster uppnått god status år 2027, och då skulle vattenmyndigheterna kunna avveckla sig själva. Men det är nog inte realistiskt att EU:s ramdirektiv för vatten kan vara uppfyllt redan då.

Lisa Lundstedt är vattenvårdsdirektör för Bottenvikens vattenmyndighet som ansvarar för Sveriges nordligaste vattendistrikt.

De fem vattenmyndigheterna skapades 2004, som ett led i arbetet med att uppfylla EU:s vattendirektiv. Direktivet säger att kvalitetsmålen ska vara uppnådda 2027.

Bottenvikens vattenmyndighet är knuten till länsstyrelsen i Norrbotten. Bottenvikens vattendistrikt omfattar hela Norrbotten och nästan hela Västerbottens län.

Vattenmyndighetens viktigaste uppgifter är att besluta om mål och normer för miljökvaliteten i distriktets vatten samt att upprätta ett åtgärdsprogram och en förvaltningsplan. Det övergripande målet är att alla vatten ska ha livskraftiga ekosystem och att vattnet är hälsosamt att dricka.

Med andra ord betyder det att landets fem vattenmyndigheter ska ha koll på förutsättningar och processer, avgöra vilka åtgärder som krävs och även ha en uppdaterad plan för när jobbet ska vara klart.

– Men det är inte vi själva som genomför åtgär- ►

► derna. Vi formulera inte heller konkreta och detaljerade krav på hur förbättringarna ska genomföras eller vilka konkreta åtgärder som görs i distriktets vatten, säger Lisa Lundstedt. Det görs av andra myndigheter inom deras respektive ansvarsområden.

Om till exempel en vägtrumma hindrar vattenlevande djur att förflytta sig i vattendraget, så är det Trafikverkets eller den enskilda väghållarens ansvar att se till att åtgärden genomförs.

Följer kvalitetsmålen

– Vattenmyndighetens uppgift kan sammanfattas så att vi identifierar vilka vatten som riskerar att inte uppfylla miljökvalitetsnormen, och utifrån det ger vi uppdrag åt andra myndigheter och kommuner att lösa problemen.

Den dåliga vägtrumman kan ha uppmärksamats av en fiskevårdsområdesförening eller andra personer som känner sina vatten. Kunskapen kan sedan föras vidare genom vattendragets vattenråd. Detta är en del av processen och rutinerna från inventering och kartläggning till slutlig åtgärd som nu fått struktur genom vattendirektivets arbetsformer.

– Jag vill nog påstå att EU:s vattendirektiv satt fart på arbetet med att öka kunskapen och medvetenheten om hur vattnen mår, och därmed också bidrar till att höja vattenkvaliteten, säger Lisa Lundstedt. Vi har fått en tydlig struktur och en arbetsgång att förhålla oss till, även om den till att börja med kan verka svåröverskådlig. Det är många steg i processen och vattnet berör många människor och många delar av samhället.

Avrinningsområden

Att det skulle bildas just fem vattendistrikt och fem vattenmyndigheter för att genomföra EU:s vattendirektiv i Sverige var inte alls självklart från början. Det kunde ha blivit fler eller färre.

– Vad som däremot var självklart från början var indelningen i avrinningsområden, och att vattnets väg från källflöden till mynning skulle utgöra grund även för den administrativa indelningen. Och då överskreds kommungränser, länsgränser och nationsgränser.

Lisa Lundstedt är vattenvårdsdirektör i Bottenvikens vattendistrikt. Vattenmyndigheten är kopplad till Länsstyrelsen i Norrbotten som ligger i Luleå. FOTO: DAN BLOMKVIST

Lisa Lundstedt nämner Örebro län som ett exempel. Länet delas mellan tre vattendistrikt. Härifrån rinner vattnet ut i havet i Göteborg, Stockholm och Norrköping, som ligger inom respektive Västerhavets, Norra Östersjöns och Södra Östersjöns vattendistrikt.

– I vårt nordliga vattendistrikt blev gränsdragningen något enklare. Här ingår hela Norrbottens län och nästan hela Västerbotten. Å andra sidan delar vi Torneälven med Finland och i väster har vi gemensamma avrinningsområden med Norge.

Fem städer

När landet delades in i fem vattendistrikt placerades vattenmyndigheterna i Norrbotten (Luleå), Väster-norrland (Härnösand), Västmanland (Västerås), Kalmar och Västra Götaland (Göteborg). Samtliga 21 länsstyrelser ska dock biträda vattenmyndigheterna med information och underlag om vattenförekomsterna i respektive län. Varje länsstyrelse har inrättat ett beredningssekretariat som följer och beskriver vattenförekomsternas kvalitet och status och som rapporterar fortlöpande till sin vattenmyndighet.

I Bottenvikens vattendistrikt finns ungefär 7 500 ►

► vattenförekomster som var och en har fått en statusklassning som beskriver miljökvaliteten i nuläget. Aktuell statusklassning framgår av VISS – Vatteninformationssystem Sverige.

Definitionen på en vattenförekomst är ett sammanhängande, homogent och avgränsat vattenområde, till exempel en mindre sjö eller ett mindre vattendrag. Större sjöar och vattendrag kan delas in i flera separata vattenförekomster.

Redan 2015

Det övergripande målet med vattenförvaltningen enligt EU:s vattendirektiv var från början att samtliga vattenförekomster skulle ha uppnått minst god ekologisk status redan före 2015, vilket visade sig vara en alldeles för optimistisk tidplan. Nu är målet satt till 2027, men även det slutdatumet kommer att få flyttas framåt.

– En av vattenmyndighetens viktigaste uppgifter är att upprätta miljökvalitetsnormer för varje enskild vattenförekomst, alltså vilken miljökvalitet och status som borde vara möjlig att uppnå för vattenförekomsten. En viktig princip är också att inget vatten får försämrats utifrån nuvarande status.

Utgångspunkten är alltså att alla vattenförekomster ska nå upp till minst god ekologisk och kemisk status. Men vissa vattenförekomster är så kraftigt ”hydromorfologiskt” påverkade av kraftverk, regleringsdammar och andra fysiska ingrepp att målet är omöjligt eller orimligt att nå. Om en sådan vattenförekomst levererar en viktig ”samhällsnytta” kan den definieras som ett kraftigt modifierat vatten (KMV).

– Då får man ställa lägre krav på åtgärder.

Åtgärdsprogram

Vägen till uppfyllelse av vattenförekomsternas miljökvalitetsnormer går via ett åtgärdsprogram. Åtgärdsprogrammet beskriver vad myndigheter och kommuner behöver göra för att vattenförekomsterna ska nå upp till sina miljökvalitetsnormer. Programmet omfattar både förebyggande insatser och förbättrande åtgärder.

– Miljökvalitetsnormerna, åtgärdsprogrammet och förvaltningsplanen är våra tre nyckeldokument. I förvaltningsplanen sammanfattar vi resultaten från den pågående sexåriga förvaltningscykeln, där åtgärdsprogrammet utgör en viktig del.

Vart sjätte år redovisar de fem vattenmyndigheterna sina förvaltningsplaner till EU-kommissionen via VISS och EU:s databas WISE. Havs- och vattenmyndigheten ansvarar för att rapporteringen genomförs.

Utifrån förvaltningsplanerna utvärderar EU hur det går för Sverige i arbetet med vattendirektivet.

Arbetsgången är alltså upplagd i sexårscykler som börjar med kartläggning av vattenförekomster, klassificering av kvalitetsstatus, upprättande av miljö-

kvalitetsnormer, upprättande av åtgärdsprogram för att nå målen, sammanfattning i en förvaltningsplan samt rapportering om arbetet till EU.

Börjar om

– Sedan börjar man om med nästa sexårscykel och försöker beta av det man inte hann med eller klarade av att genomföra i den förra cykeln, säger Lisa Lundstedt.

Även om man räknar bort vattenförekomsterna i de stora utbyggda älvarna så är det idag inte mer än drygt hälften av vattenförekomsterna i Bottenvikens vattendistrikt som håller god status. I Södra Sverige är det fortfarande färre än hälften av alla vattenförekomster som hittills har uppnått god ekologisk status.

– Det lokala engagemanget är avgörande för hur bra vattenförvaltningen kommer att fungera i slutänden. Myndigheterna kan aldrig få den detaljkunskap som ”allmänheten” har. För fiskevårdsområden och fiskerättsägare är det förstås även ett egenintresse att miljökvalitetsmålen och åtgärdsprogrammen ligger i linje med deras egna ambitioner.

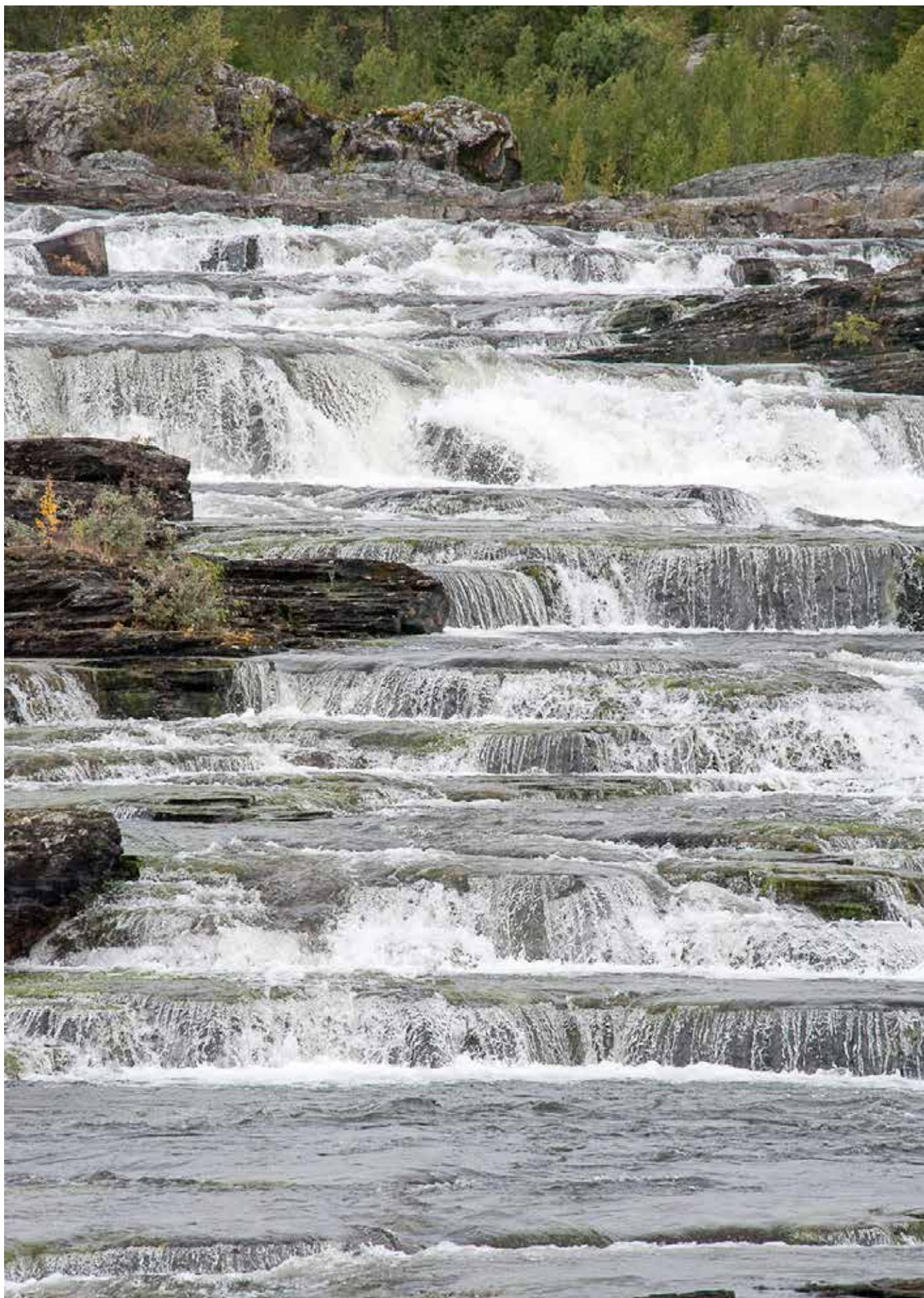
– Men det har visat sig att det inte är helt lätt att få igång ett lokalt engagemang för arbetet med vattenförvaltningen, säger Lisa Lundstedt. Formellt jobbar vi ju gentemot myndigheter och kommuner, och då kan vi fatta beslut som påverkar fiskevårdsorganisationernas arbete och utvecklingsplaner. Att engagera sig i vattenråden kan vara ett sätt att uttrycka sina synpunkter och vara med att påverka processen i ett tidigt skede.

Lisa Lundstedt tycker att den som vill engagera sig kan börja med att gå in i databasen VISS för att få en beskrivning av status, kvalitetsnormer och mål för den egna vattenförekomsten. Och så ska man engagera sig i det lokala vattenrådet.

– Ett brett engagemang ger vattenmyndigheterna bättre underlag för bra beslut på vägen mot hållbar användning av vattenresurserna. ■

VATTENDELEGATIONEN

Varje vattenmyndighet har en styrelse, en ”vatten-delegation”. Vatten delegationen består av lokala politiker och experter inom olika områden. Landshövdingen är ordförande. Styrelsen utses av regeringen. Det är vatten delegationen som formellt fattar de beslut som bereds av vatten myndigheten, om miljö kvalitetsnormer, åtgärdsprogram och förvaltningsplaner.

Vattenmyndighetens viktigaste uppgift är att följa kvalitet och status på distriktets vatten och att upprätta ett åtgärdsprogram för att höja statusen där det behövs.

ALLA LÄNSSTYRELSE HAR ETT BEREDNINGSEKRETARIAT

– Vi håller kontakterna uppåt och nedåt

Att återställa flottledsrensade vattendrag kan vara en kvalitetsförbättrande åtgärd i ett vattendrag.

– Vi är ett litet gäng på Länsstyrelsen i Karlstad som tar fram underlag åt Vattenmyndigheten och som håller kontakt med andra aktörer i länet.

Så beskriver Karin de Beer beredningssekretariatets arbete. Det finns fem vattenmyndigheter i Sverige, men 21 länsstyrelser som samlar ihop data om vattenförekomsterna i respektive län och som är med och påverkar vilka åtgärder som ska genomföras.

Karin de Beer är en av fyra personer som arbetar med vattenförvaltningen, i enlighet med EU:s vattendirektiv. Hon är miljöhandläggare vid Länsstyrelsens beredningssekretariat i Värmland.

Beredningssekretariatet är en länk mellan Vattenmyndigheten för västerhavet i Göteborg å ena sidan, och de regionala och lokala aktörerna å andra sidan.

– Kontakter och samverkan med alla som berörs, enskilda människor, organisationer, företag och kommuner är faktiskt en av de viktigaste grundpelarna i EU:s vattendirektiv. ►

–"Gräsrötternas" inflytande kunde vara bättre, säger Karin de Beer. FOTO: DANIEL JOHANSSON

► Vart sjätte år ska länets alla vattenförekomster statusklassas och då går nästan all tid åt till det arbetet.

– Statusklassningen innebär att vi sammanställer tillgängliga data över alla vattenförekomster, alltså från den miljöövervakning och de recipientkontroller och undersökningar som gjorts genom åren. Och det är förstås en ganska ojämn samling data. Vissa vatten är noggrant undersökta medan andra vatten saknar mätdata, säger Karin de Beer.

Tur i oturen

– Tur i oturen är att vi haft mycket försurning i Värmland och att vi därför har ett ganska långt kontrollprogram för vattenkvaliteten inom de försurade och kalkade områdena i stora delar av länet.

Den primära uppgiften för beredningssekreteriatet är alltså att pussla ihop underlag för att kunna statusklassa länets vattenförekomster. Det gör man med befintliga data från miljöövervakning och recipientkontroller. Utifrån detta sätter man betyg och ger vattenförekomsten en status på en skala. Uppdatering och statusklassning inleder varje ny vattenförvaltningscykel vart sjätte år.

– Önskemålet är förstås att alla kvalitetsfaktorer ska finnas med i klassningen, både kemiska faktorer och sammansättningen på fisksamhället och bottenfaunan. Men i många vatten saknas en heltäckande

bild och då får man använda det man har. Beredningssekreteriatet har inga pengar för att genomföra några egna kompletterande undersökningar. Några extra prover och kontroller görs alltså inte inom ramen för EU:s vattendirektiv.

Bra recipientkontroll

Vid industrier eller kommunala reningsverk och dricksvattentäktar finns för det mesta en bra recipientkontroll, men "ute i skogen", vid enskilda avlopp eller vid jordbruksmark saknas ofta regelbundna provtagningar. Och hur kraftverksdammar eller flottledsrensningar påverkat vattenkvaliteten är dåligt kartlagt.

Först kartlägger man alltså vattnen utifrån befintlig kunskap och ger varje vattenförekomst en statusklassning. Därefter upprättar vattenmyndigheterna ett åtgärdsprogram som i stora drag anger riktlinjer för hur man på olika sätt ska förbättra vattnets kvalitet och status under de kommande sex åren.

– Beredningssekreteriatet är sedan med i diskussionerna och planeringen av hur vattenmyndighetens åtgärdsprogram ska omsättas i konkreta åtgärder, säger Karin de Beer.

Konkreta åtgärder kan betyda både skärpt tillsyn och förelägganden från länsstyrelser och kommuner, men det kan också innebära kanalisering av ►

► bidrag eller projekt som leder till förbättringar av kvaliteten i vattenförekomsterna.

Morötter och piskor

Myndigheterna arbetar i hög utsträckning med styrmedel (morötter och piskor) och med att formulera villkor och sätta gränser för olika slags verksamheter. Men det kan alltså även handla om att anlägga våtmarker, återställa flottledsrensade vattendrag eller bygga bort vandringshinder på initiativ av någon myndighet. Vem som sedan sitter bakom spakarna på grävmaskinen kan variera från fall till fall.

Karin de Beer tycker att ”gräs-rötternas” inflytande, och hänsynen till deras synpunkter kunde vara bättre.

– Men åsikterna hos olika intressenter kan ibland vara väldigt polariserade och motstående. Vattenkraftsägarna har sin syn på saken, lantbruket har sina intressen och fiskevården gör sina prioriteringar, bara för att nämna några exempel.

Det enklaste vore förstås om alla kom överens om allt, men så kommer det aldrig att bli. Det näst bästa är om olika intressen kan mötas på ett så tidigt stadium som möjligt för att jämka samman sina synpunkter så långt det går.

– Då blir det lättare att ta med de olika synpunkterna i ett tidigt skede, säger Karin de Beer. ■

Tack vare kalkningen har Länsstyrelsen i Värmland bra kontroll på vattenkvaliteten i länet.

”VI FÖRSÖKER HA TÄTA KONTAKTER MED VATTENRÅDEN”

Länsstyrelsens beredningssektariat försöker ha täta kontakter med vattenråden i länet. I Värmlands finns sju vattenråd som täcker större delen av länet: Dalslands kanal, By- och Borgviksälven, Norsälven, Klarälven, Alsterälven, Gullspångsälven och Vänerns vattenråd. Flera av vattendragen skär genom flera län.

– Vi brukar vara med på vattenrådets styrelsemöten, säger Karin de Beer och vi försöker stödja deras arbete och verksamhetsplanering. Vi informerar också om vilka medel som finns tillgängliga för olika slags projekt och åtgärder och hur de får kontakt med rätt personer på Länsstyrelsen.

– Under de senaste åren har vi även öronmärkt en del av våra budgetmedel till vattenråden. Vattenråden kan söka pengar för olika projekt för att till exempel ta fram lokala åtgärdsprogram eller anordna temamöten. Konkreta ”fysiska” åtgärder måste dock finansieras på annat sätt.

KOMMUNEKOLOG INGELA DANIELSSON:

– Vi måste våga släppa fram lokala initiativ

– Självklart ska kommunerna vara med och stötta vattenråden, säger Ingela Danielsson. Men vi ska inte ta över verksamheten och hämma lokala initiativ.

– EU:s vattendirektiv har förtydligat vad som menas med god vattenkvalitet, säger Ingela Danielsson, kommunekolog i Falkenberg. Och vattenförvaltningen har blivit bättre och mer strukturerad. Men det är fortfarande lite oklart hur begrepp som ”förorenaren betalar” ska tolkas, särskilt när utsläppen inte går att härleda till någon specifik källa.

Kommunerna vill stimulera lokalt engagemang och det kan ske på olika sätt.

– Min uppfattning är att kommunerna ska vara med, men inte ta över kontrollen av vattenråden! Vi måste våga släppa fram lokala idéer och initiativ, säger Ingela Danielsson.

Vattenrådet är den mest lokala nivån i den nya vattenförvaltningen. Lokal förankring är en grundbult i EU:s vattendirektiv. De svenska vattenmyndigheterna har tolkat det som att varje vattendrag eller avrinningsområde bör ha ett eget vattenråd.

Samtidigt är kommunerna den lägsta nivån i myndigheternas hierarki.

Det kan finnas en fara i att kommunerna av gammal vana, och för att göra det enkelt för sig, tar över ruljangsen även i vattenråden.

– Så får det inte bli, säger Ingela Danielsson. Självklart ska kommunerna vara med och stötta vattenråden, men vår närvaro kan också få motsatt effekt. Om vi tar över verksamheten och fixar allt så kan det hämma lokala initiativ och lösningar.

Ingela Danielsson ser vattenråden som en kunskapskanal som förmedlar information och kunskap i alla riktningar. ►

Kommunerna ska uppnå god ekologisk status i alla vattenförekomster.

– Nu tvingas vi ta ställning till vad det innebär, säger kommunekolog Ingela Danielsson.

► Det övergripande målet i hela vattenförvaltningen är att nå upp till god ekologisk status i alla vattenförekomster – sjöar och vattendrag.

Kommunernas ansvar

Alla Sveriges kommuner har ansvar för effektiva avloppsreningsverk, för fysisk planering och för miljötillsyn av olika verksamheter.

– Det uppdraget har vi sedan gammalt och det ska vi förstås sköta oberoende av EU:s vattendirektiv. Men jag tycker att vattendirektivet varit positivt och förtydligat målen även för vårt dagliga arbete; vi ska uppnå god ekologisk status i alla våra vatten, och nu tvingas vi ta ställning till vad detta innebär.

– Vi har också fått bra och strukturerade arbets-

metoder genom de återkommande sexårscyklerna med statusklassning, mål, åtgärder, uppföljning och ny statusklassning.

– Däremot finns det andra delar av vattendirektivet där svenska myndigheter fortfarande inte kommit fram till någon bra och enhetlig tolkning. Hur ska vi till exempel tillämpa principen att förorenaren betalar? Okej, om en förorening kan härledas till en specifik industri, eller ett avloppsreningsverk, så går det att peka ut vem som är förorenare. Men vem ska betala räkningen för diffusa utsläpp som många människor varit med att bidra till. Är det skattebetalarna eller någon annan som ska betala. Det är en obesvarad fråga.

Utöver kommunernas allmänna uppgifter med ►

KOMMUNERNA SKA PRIORITERA GOD STATUS

Kommunerna har sedan tidigare ett ansvar för fysisk planering, miljötillsyn och för kommunal VA-försörjning av dricksvatten och hantering av dagvatten och spillvatten. Genom tillkomsten av EU:s vattendirektiv och vattenmyndigheternas åtgärdsprogram ska kommunerna prioritera de områden och

vattenförekomster som inte uppnår god status. Kommunerna ska ställa höga krav på skydd av vattenförekomster, till exempel genom åtgärder av enskilda avlopp och föreskrifter för dricksvattentäkter. All kommunal planering ska ta hänsyn till att miljö kvalitetsnormerna för vattenförekomsterna inte överträds.

Utöver detta arbetar kommunerna för att stimulera lokal förankring, ökad delaktighet och "gräsrotsaktiviteter" för att nå målen med EU:s vattendirektiv. Vattenråden är instiftade som lokala samverkansorgan och bygger i grunden på frivillighet. ■

Att anlägga våtmarker är ett sätt att minska övergödningen.

► fysisk planering och tillsyn förväntas kommunerna nu också axla rollen som en lokal organisatör av gräsrotskontakterna enligt EU:s vattendirektiv.

Förväntat av oss

– Det är nog mest kommunerna själva som uppfattat att det förväntas av oss att vi tar ansvar för den lokala förankringen. Men det finns inget specifikt uppdrag och finns inte formulerat i något åtgärdsprogram. Så vår roll i det fallet är nog lite oklar och det blir vad vi själva gör det till.

Det finns heller inga enhetliga regler för hur vattenråden ska finansieras.

– I de fall vattenråden sköter löpande miljökontroll och recipientkontroll så finansieras det genom medlemsavgifter, men i övrigt kan det se ut på olika sätt. De flesta vattenråd får årliga bidrag från distriktets vattenmyndighet. I Falkenberg finns även ett kommunalt bidrag som vattenråden kan söka för sin verksamhet, men någon obligatorisk finansiering av vattenråden finns inte.

EU-direktivets uttalade mål är att alla aktörer ska vara delaktiga, och då är vattenråden det lokala instrumentet.

Ingen utestängs

– Där är förstås markägare och fiskevattenägare väldigt viktiga, men även kraftverksägare, jordbru-

kare och allmänt naturintresserade privatpersoner är viktiga aktörer. Ingen utestängs från att vara med i vattenråden.

Det finns exempel på vattenråd där det helt saknas kommunal representation i styrelsen, och det finns exempel på motsatsen där styrelsen helt domineras av kommunerna.

– I Suseåns vattenråd här i Falkenberg består styrelsen enbart av människor som bor och verkar längs ån, men kommunen är ändå med och stöttar och fungerar som en resurs. Och så har vi Åtran där kommunerna längs ån är i majoritet i vattenrådets styrelse.

Det finns alltså inget facit, inget rätt eller fel, på hur vattenråden ska vara sammansatta och se ut.

Katalysator i nätverk

– Min idealbild är att kommunen fungerar som en katalysator i ett lokalt nätverk inom vattenrådet där man bollar idéer om till exempel var det går att anlägga en våtmark och var miljöförbättrande åtgärder gör störst nytta. Det är inte säkert att kommunala tjänstemän vet bäst, den bästa kunskapen finns kanske hos fiskerättsägarna.

Ingela Danielsson tror inte att alla kan bli överens om allt. Det kan till och med vara fruktsamt att olika intressen möts öga mot öga. Vattenråden är den lämpligaste plattformen för att mötas, utbyta kunskaper och få förståelse för varandras ståndpunkter, och sedan diskutera tänkbara lösningar för att förbättra vattenkvaliteten.

– Det är bättre att fiskevattenägare och andra intressenter tar för sig och blir delaktiga redan från början, än att de kommer efteråt och har synpunkter på redan fattade beslut. Vattenråden är inte en ny myndighet, det är ett forum för samverkan där alla kan vara med och påverka. ■

Alla kan inte vara överens om allt, säger Ingela Danielsson.

DATABASEN FÖR "VATTENVÄRLDEN"

Här hittar du information om ditt vatten

I VISS finns information om Sveriges vattenförekomster, statusen på vattnet och vilka åtgärder som är aktuella. www.VISS.lansstyrelsen.se

VISS är en databas där väldigt mycket information om Sveriges 27 000 vattenförekomster finns samlad.

Mängden information kan vid en första genomsökning verka oändlig. Men upplägget är ganska logiskt, och när man lärt sig systematiken går det lätt att hitta många uppgifter om det egna vattnet.

Adressen till databasen är www.VISS.lansstyrelsen.se. VISS betyder VattenInformationsSystem Sverige och databasen är tillgänglig

för allmänheten. Den är samtidigt ett arbetsredskap för myndigheter och förvaltare av vatten på olika nivåer. VISS används också som verktyg för svenska myndigheters rapportering om arbetet med vattendirektivet till EU.

VISS finansieras ur havsmiljöanslaget.

Det finns flera olika vägar att söka specifik information i databasen.

Fliken "kartor" erbjuder två valmöjligheter: Det ena alternativet, "Enkla kartan", ger en kartbild över det sökta vattenområdet. Därifrån går det att klicka vidare och få mer information om bland annat ekologisk status, miljökvalitetsnormer och genomförda eller planerade åtgärder. ►

► Det andra alternativet, "Vattenkartan", kan zoomas och flyttas och är uppbyggd med massor av informativa lager i olika färger. Man bockar i det man vill se. Vattenkartan har vissa minimikrav på datorns programvara och kräver dessutom programmet Microsoft Silverlight. Det är gratis och enkelt nedladdningsbart via en länk i VISS.

Man behöver inte gå via fliken "kartor" för att hitta vägen till en sjö eller annan vattenförekomst. På VISS öppningssida finns en sökruta där man kan skriva namnet på den sjö eller det vattendrag man vill titta på, och det finns även flikar för "avancerat sök" och "hämta data". ■

I VISS går det att ta reda på om vattenförekomsten är kalkad mot förorening.

I VISS kan du ta reda på vilka åtgärder som är möjliga, planerade eller genomförda.

SÅ HÄR KAN DU SÖKA I ENKLA KARTAN:

- 1 Gå in på VISS startsida www.VISS.lansstyrelsen.se
- 2 Välj fliken KARTOR
- 3 Välj "Enkla kartan". Då kommer en blå Sverigekarta upp med röda gränslinjer mellan de fem vattendistrikten.
- 4 Skriv in det vatten du söker i rutan längst upp till vänster, till exempel "Unden". Då kommer flera valmöjligheter, till exempel "Järnlunden", som innehåller samma bokstavskombination. Välj Unden i listan. Då kommer en enkel vattenkarta upp över Unden med omgivning.
- 5 Klicka på "Mer information" i dialogrutan mitt på sidan. Då öppnar sig en lång flik med vattenrelaterad information om Unden. Bland mycket annat finns där senaste statusklassningen över miljötillståndet för olika parametrar. Där framgår vilka miljö kvalitetsnormer man strävar efter att uppnå och vilka åtgärder som är möjliga, planerade eller genomförda.
- 6 Klicka vidare på någon specifik åtgärd eller på någon länk som leder vidare till mer information.
- 7 Spara eller skriv ut fliken om Unden.

SÅ HÄR KAN DU SÖKA I VATTENKARTAN:

- 1 Gå in på VISS startside www.VISS.lansstyrelsen.se
- 2 Välj fliken KARTOR.
- 3 Välj "Vattenkartan" men första gången måste du klicka på ordet "systemkraven" i texten. Då kommer en ruta på engelska upp med instruktioner för gratis nedladdning av programmet Microsoft-Silverlight. Välj mellan Windows och Macintosh beroende på vad du har för dator. Det finns vissa minimikrav på operativsystem och webbläsare. Följ instruktionerna för nedladdning.
- 4 Öppna Vattenkartan.
- 5 Genom att zooma in eller ut, och genom att flytta kartbilden med musen, kan du välja ett kartavsnitt för att studera närmare.
- 6 I rutan till höger kan du välja vad du vill se på kartan genom att bocka i rutor. Du kan tända och släcka olika informationslager, till exempel "Fisk-SLU elfiskeregister" eller "Sjöar-ekologisk status". I det sistnämnda fallet färgas alla sjöar inom det studerade området i röd, gul eller grön färg beroende på vilken status sjön fick vid senaste klassificeringen.
- 7 Fortsätt utforska vattenkartans stora informationsmängd och möjligheter.

Från VISS går det att klicka vidare till exempelvis den nationella databasen för provfiske i sjöar.

Här kan du hitta mer information om vattenförvaltningen

Vattenmyndigheterna har en gemensam hemsida www.vattenmyndigheterna.se, varifrån man kan söka sig vidare till någon av de fem vattenmyndigheterna. Där finns också länkar till VISS, www.viss.lansstyrelsen.se, till informationsfilmer på YouTube och till en rad andra hemsidor.

Både vattenmyndigheterna och Havs- och Vattenmyndigheten, www.havochvatten.se, har ett mycket omfattande nät av fakta och länkar om olika delar av vattenförvaltningen. Informationen är främst riktad som vägledning till handläggare men innehåller även information om hur vattenförvaltningen är organiserad.

För den oinvigde kan *surfandet* inom och mellan hemsidorna vara oöverskådligt och tålamodsprövande. Den som till exempel vill läsa mer om statusklassning av vatten på HaV:s hemsida kan klicka sig fram via *Vägledning och lagar, Vägledningar*, och sedan skrolla vidare tills man hittar ordet *statusklassning* i *klickbar* blå färg i texten. Men det är bara ett exempel på sökväg. Det finns många olika sätt att hitta mer information om ett specifikt ämne.

Uppgifter om befintliga vattenråd finns att söka via vattenmyndigheternas hemsida, klicka på "vattendistrikt i Sverige" och vidare på ett av de fem vattendistrikten. Några vattenmyndigheter har även information om hur man bildar vattenråd och handledning till hur man arbetar inom vattenråden.

Uppgifter om Sveriges fiskevattenägareförbund hittar du på hemsidan www.vattenagarna.se. Här hittar du även olika vägledningar, till exempel hur man bildar fiskevårdsområde eller får inspiration i det praktiska fiskevårdsarbetet.